

BO E CARLSSON:

Prisstegringarnas orsaker

Vad beror inflationen på? Den frågan har SvT ställt till ett antal personer och institutioner. Här följer svaren från civilekonom Bo E Carlsson, SAF, fil dr Per-Martin Meyerson, Sveriges Industriförbund, utredningschef Roland Spånt, TCO och ordföranden i folkpartiet, Bengt Westerberg.

Varför stiger priserna? För att besvara frågan kan en rad mer eller mindre sofistikerade teorier om inflationens orsaker redovisas. Prisförväntningar, efterfrågeutvecklingen och penningmängdens variationer är förklaringsfaktorer som kan ingå i dessa. Modellerna kan etiketteras som keynesianska, neoklassiska eller monetaristiska beroende på vilken vikt olika förklaringsfaktorer tillmäts.

Frågan kan också besvaras med en truism: priserna stiger därför att en säljare begär ökad ersättning för sina varor eller tjänster och finner köpare som är beredda att betala de nya priserna. En följdfråga blir varför säljaren kräver ökad ersättning. Orsakerna kan vara flera

- att kostnaderna ökat. Säljaren kan tänkas fastställa sina priser som ett visst påslag på givna kostnader. Om kostnaderna ökar, räknar han upp sina priser.
- att efterfrågan ökat. Det är den klassiska situationen. Efterfrågekurvan har förskjutits uppåt. Ny jämvikt etableras vid en högre prisnivå.
- att lönsamheten är otillräcklig. Säljaren behöver ha större marginaler; han kan försöka öka sin lönsamhet genom att höja sina priser. Huruvida det lyckas beror på efterfrågans priselasticitet.
- att kostnaderna förväntas öka. Det kan ha sina fördelar att genomföra en successiv uppjustering av priserna (man vet aldrig när man kan drabbas av ett prisstopp).

Ökade kostnader kan bero på den internationella prisutvecklingen. En fullständig inflationsmodell bör givetvis också kunna förklara dessa – men låt

oss här acceptera dem som oförklarade och externt givna. För den enskilde företagaren i Sverige torde höjda löner vara den viktigaste och vanligaste orsaken till ökade kostnader. Och förväntningar om höjda kostnader torde i allmänhet sammanhånga med förväntningar om kommande lönehöjningar.

Också en ökad efterfrågan kan bero på höjda löner eller på ökade subventioner till hushållen eller – åtminstone i teorin – på sänkta skatter.

Varför stiger då lönerna? Därför att löntagarorganisationerna begär och är starka nog att genomdriva krav på högre löner. Företagen/arbetsgivarna har däremot vanligen inte tillräcklig styrka för att begränsa löneökningarna till vad tex produktivitetens utvecklingen medger. Och man förväntar sig till väsentlig del kunna kompensera de högre lönekostnaderna genom höjda priser.

Varför begär då löntagarorganisationerna löneökningar som leder till inflation? Därför att det är deras centrala uppgift och existensberättigande att inför sina medlemmar kunna redovisa resultat i form av nominella löneökningar. Och så länge eventuella sysselsättnings-effekter av löneökningarna inte behöver bekymra löntagarorganisationerna – att garantera den fulla sysselsättningen är statsmakternas uppgift i vår svenska modell – finns få spärrar mot inflatoriska lönekostnadsökningar.

Är det verkligen så enkelt? Ger låga löneökningar automatiskt en låg infla-

tion? Nej, det är inte riktigt så enkelt, men utan tvekan är en av orsakerna till att priserna i Sverige under en följd av år stigit snabbare än i omvärlden, att vi haft en snabbare arbetskraftskostnadsutveckling. Mindre löneökningar skulle ge en mindre inflation utan att för den skull behöva medföra en svagare reallöneutveckling. I förhållande till målet lägre inflation är den svenska lönebildningsprocessen ett systemfel.

Det finns också andra sådana systemfel. Det orimliga svenska skattesystemet är ett. En alltför snabb expansion inom den offentliga sektorn under lång tid och det därmed sammanhängande offentliga budgetunderskottet är ett annat. En otillräcklig rörlighet – såväl regionalt som yrkesmässigt – på den svenska arbetsmarknaden är ytterligare ett. En bristande korrespondens mellan ansvar för löneutveckling och ansvar för sysselsättningsutveckling, är en annan systembrist som antytts i det föregående.

Det här sagda motsäger inte, att tex penningmängdens utveckling har betydelse för den långsiktiga inflationsutvecklingen. Variationer i penningmängden påverkar inflationsförväntningar och efterfrågeutveckling. Men när posten höjer portot eller den lokale ICA-handlaren lägger på ytterligare en 25-öring på falukorven är ändå lönekostnadsutvecklingen en mer direkt och omedelbar förklaring.